

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een analyse van de marginale belastingdruk in Nederland

Verbraak, Bas

Citation

Verbraak, B. (2024). *Een analyse van de marginale belastingdruk in Nederland*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4106719>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Een analyse van de marginale belastingdruk in Nederland

B.J.N.T. Verbraak

S4045637

31/05/2024

Economische Beleidsadviesing

Abstract

In deze scriptie ga ik de marginale belastingdruk in Nederland analyseren. Met behulp van een geaggregeerde dataset van het MIMOSI-model van het Centraal Planbureau wordt de marginale belastingdruk per inkomen en de inkomensverdeling achterhaald. In combinatie met beschikbare data van de arbeidsaanbodelasticiteit in Nederland, kan de marginale sociale welvaartcurve worden achterhaald. Deze curve is representatief voor een gemiddelde Nederlander, maar ook voor verschillende inkomenstypes, zoals minstverdieners, meestverdieners, alleenverdieners en alleenstaanden. De marginale sociale welvaartcurve is een achterliggende waardering voor stijgende inkomens. In deze scriptie maak ik gebruik van een formule om de S-waarde te berekenen en een formule om de impliciete productiviteit te achterhalen. Beide formules worden ontleend van Bourguignon & Spadaro (2012). Uit de resultaten blijkt dat de marginale sociale welvaartscurve niet in lijn is met de theorie. Dit komt doordat hoge inkomens een lagere marginale belastingdruk ervaren, waardoor de marginale sociale welvaart een onverwachte stijging laat zien voor hoge inkomens in Nederland. Dit geldt voornamelijk voor de hoogste 20 procent inkomens in de dataset.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader	6
2.1 ABC-formule	6
2.2 Inverse ABC-formule en marginale sociale welvaartscurve	8
2.3 Optimale marginale belastingdruk en optimale marginale sociale welvaartscurve	10
3. Onderzoeksopzet en dataverzameling	13
4. Nederlands belastingstelsel met toeslagen	17
5. Analyse	20
5.1 Marginale belastingdruk in Nederland	20
5.2 Marginale sociale welvaartscurve	22
5.3 Het effect van een vlaktaks	33
6. Conclusie en discussie	35

1. Inleiding

Tijdens de verkiezingen van 2023 is door verscheidene politieke partijen gesproken over de bestaanszekerheid en het inkomen van Nederlanders (van Wanrooij, 2023). Zo zou werken weer moeten lonen. In dat kader spreken enkele partijen over de marginale belastingdruk op inkomen. Volgens het CPB (2015, p.5) speelt de marginale belastingdruk een rol in de keuze hoeveel uren een individu werkt. De marginale belastingdruk toont hoeveel een individu overhoudt van een extra verdiende euro doordat diegene inkomstenbelasting moet betalen, maar wellicht ook toeslagen en heffingskortingen aan het afbouwen is (CPB, 2015, p.5). Als toeslagen en heffingskortingen worden afgebouwd, dan draagt dit bij aan een hogere marginale belastingdruk.

In artikelen over marginale belastingdruk wordt vaak de hoge marginale belastingdruk benoemd, met name voor de middeninkomens. Echter blijkt uit onderzoek dat de marginale belastingdruk voor veel inkomens lager is dan verwacht (Gielen & Beens, 2023). Daarom is het belangrijk om te onderzoeken wat de daadwerkelijke marginale belastingdruk in Nederland is, maar ook in hoeverre deze marginale belastingdruk in Nederland zich houdt aan de principes van optimale marginale belastingdruk. Over optimale marginale belastingdruk zijn veel academische artikelen geschreven, maar daarbij het is belangrijk om te stellen dat er niet één unieke uitkomst is voor de optimale marginale belastingdruk (Jongen, 2019, p. 176). Zo is de uitkomst tot een optimaal stelsel met name afhankelijk van de gewenste herverdeling, de inkomensverdeling maar ook de arbeidsaanbodselasticiteit. De elasticiteit en de inkomensverdeling valt met behulp van data empirisch eenvoudig te bepalen. De gewenste herverdeling is onderhevig aan een subjectieve maatstaf, waardoor deze niet uit eenvoudig empirisch vastgesteld kan worden.

In deze scriptie wordt een aangepaste variant van de ABC-formule van Diamond (1998) gebruikt om de daadwerkelijke marginale belastingdruk in Nederland te vergelijken met de optimale marginale belastingdruk. Deze formule bestaat uit vier componenten: de marginale belastingdruk, arbeidsaanbodselasticiteit, de inkomensverdeling en de maatschappelijke waarde per extra verdiende euro bij een bepaald inkomen. Deze componenten zijn te halen uit data, behalve de laatste. Bourguignon en Spadaro (2012) maken daarom een inverse formule hiervan, waarin de overige drie componenten leiden tot de maatschappelijke waarde per extra verdiende euro bij een bepaald inkomen. Deze inverse ABC-formule staat centraal in deze scriptie.

In deze scriptie maak ik gebruik van de inverse formule en toepassen op het belastingstelsel op inkomen van Nederland. Met behulp van geaggregeerde data van het MIMOSI-model van het CPB is data beschikbaar met betrekking tot de marginale belastingdruk van verschillende bruto-inkomens en de bijbehorende inkomensverdeling. Daarnaast laat deze dataset de marginale belastingdruk en de inkomensverdeling zien van meestverdieners, minstverdieners, alleenverdieners en alleenstaanden. Verder is bekend wat de arbeidsaanbodelasticiteit is van deze verschillende soorten verdieners in Nederland (CPB, 2020). Hiermee kan de maatschappelijke waarde per extra verdiende euro bepaald worden en daarmee een sociale welvaartsfunctie. Deze sociale welvaartsfuncties worden uiteengezet voor de hiervoor benoemde inkomensgroepen. Deze marginale sociale welvaartsfuncties geven de mate van herverdeling binnen het belastingstelsel weer (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.76). De onderzoeksvraag voor deze scriptie luidt daarom als volgt: wat zijn de sociale marginale welvaartscurves voor verschillende inkomensgroepen in Nederland en leiden deze tot een optimale marginale belastingdruk? De uitkomsten van de curves en de marginale belastingdruk zijn getoetst aan enkele fundamentele en optimaliserende principes.

De uitkomsten van deze scriptie bieden relevante academische en maatschappelijke inzichten. Zo kan bijvoorbeeld met behulp van de inverse formule bepaald worden of het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel voldoet aan de Pareto efficiënte principes (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.76). Om aan deze principes te voldoen moet de sociale welvaartscurve altijd een positieve waarde aangeven, wat betekent dat een individu er op gebied van inkomen op vooruit gaat, en daarbij neemt de totale sociale welvaart ook toe. Aangezien dit slechts een enkele keer is toegepast op het Nederlandse stelsel, zal dit een waardevolle toevoeging aan de academische inzichten zijn over het Nederlandse belastingstelsel (Jongen, 2019). Verder kan ook bepaald worden wat de herverdeling van het Nederlandse stelsel is per inkomensgroep, en of dit ook de gewenste herverdeling is. Deze scriptie analyseert namelijk ook de verschillen in de sociale welvaartsfuncties per inkomensgroep.

De uitkomsten van deze scriptie laten zien dat de marginale belastingdruk in Nederland niet de U-curve volgt die volgens de literatuur hoort bij de optimale marginale belasting (Jongen, 2019, p.168; Saez, 2001, p.224). Daarnaast volgt de marginale sociale welvaartscurve de voorgestelde theorie niet voor de hoogste inkomens, doordat de marginale sociale welvaart stijgt bij de hoogste 20 procent inkomens, met uitzondering van minstverdieners.

In deze scriptie ga ik een aantal begrippen nader definiëren en aangeven hoe deze berekend worden. Daarmee werk ik het theoretisch kader uit met de relevante academische inzichten met betrekking tot de optimale marginale belastingdruk en de marginale sociale welvaartscurve. Vervolgens wordt de onderzoeksopzet toegelicht, gevolgd door een uitleg van de toeslagen en heffingskortingen van het Nederlandse belastingstelsel. Daarna volgt een analyse over de resultaten van de marginale belastingdruk en de marginale sociale welvaartscurve. Ten slotte wordt de onderzoeksvraag beantwoord in de conclusie waarin tevens de discussie wordt beschreven over de sterke punten en de beperkingen van dit onderzoek.

2. Theoretisch kader

De marginale belastingdruk beïnvloedt de hoeveelheid gewerkte uren van een individu volgens het CPB (2015, p.5). Zij definiëren de marginale belastingdruk als volgt: “De marginale druk geeft weer hoeveel procent van een brutoloonstijging niet resulteert in een hoger nominaal beschikbaar huishoudinkomen (NBI), door belastingen en premies, maar ook door de afbouw van kortingen en toeslagen” (CPB, 2015, p.5). Onderstaand is de formule vermeld om de marginale belastingdruk te meten, waarin NBI voor netto besteedbaar inkomen staat en BL voor brutoloon (CPB, 2015, p.5).

$$\text{Marginale druk}(h) = 1 - (\Delta NBI(h) / \Delta BL(h)) \quad (1)$$

De marginale belastingdruk kan veel verschillen per inkomensgroep wegens een progressief belastingstelsel, mogelijke toeslagen en heffingskortingen. Academici hebben zich gebogen over hoe de marginale belastingdruk geoptimaliseerd kan worden voor verschillende inkomensgroepen. In het komende hoofdstuk licht ik de academische inzichten over de optimale marginale belastingdruk verder toe.

2.1 ABC-formule

Mirrlees (1971) is begonnen met het opstellen van een model om de optimale marginale belastingdruk te bepalen. Hierin stelde hij dat inkomen herverdeelt moet worden tussen mensen met lagere en hogere verdiencapaciteiten, aangezien de inkomensverdeling hier grotendeels op gebaseerd is (Mirrlees, 1971, p.175). Hij veronderstelt dat een laag inkomen betekent dat een individu een lage verdiencapaciteit heeft, aangezien het daadwerkelijke inkomen de beste manier zou zijn om de verdiencapaciteit te meten. Hij maakt enkele versimpelende assumpties, zoals dezelfde voorkeuren binnen gezinnen qua consumptie en dat men rationeel redeneert over het type en de hoeveelheid geleverde werk. Hiermee creëert Mirrlees (1971) een model om het punt te meten waar de herverdelingswinst gelijk is aan de doelmatigheidsverliezen.

De conclusies die met de inzichten van Mirrlees (1971) gemaakt kunnen worden vormen de basis voor verdere academische bijdragen over optimale marginale belastingdruk. Echter zijn de conclusies beperkt doordat ze te weinig richtinggevend zijn voor beleid. Diamond (1998) heeft verder gebouwd op het werk van Mirrlees (1971) en introduceert de ABC-formule die inzichtelijker is voor beleid op het gebied van optimale marginale belastingdruk. De formule is hieronder te vinden in wiskundige vorm.

$$t(y)/(1 - t(y)) = 1/(1+E) * ((1 - F(w))/(w * f(w))) * (1 - S(w)) \quad (2)$$

In deze formule worden arbeidsaanbodelasticiteit, de gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro en de inkomensverdeling gebruikt. Deze formule leidt tot $t(y)/(1 - t(y))$, wat staat voor de optimale marginale belastingdruk. Deze uitkomst wordt bereikt door de drie componenten te combineren, ook wel de A, B en C- term genoemd. De A-term bevat de arbeidsaanbodelasticiteit van werkenden en wordt berekend door $1+1/E$ waarbij de E staat voor de elasticiteit. Naarmate de elasticiteit toeneemt, daalt de waarde van de A-term door een noemer effect. Dit betekent dus dat de optimale marginale belastingdruk lager zou zijn bij een hogere arbeidsaanbodelasticiteit (Jongen, 2019, p.168). De B-term is de inkomensverdeling en de impact daarvan op de optimale marginale belastingdruk. Deze wordt berekend door $(1-F(w))/(w * f(w))$ te verwerken in de formule. De waarde 'w' staat voor de productiviteit van een individu en $f(w)$ staat voor het aandeel van de totale productiviteit per bruto-inkomen. $F(w)$ is de cumulatieve functie van $f(w)$ en telt daarom het aandeel van de productiviteit van mensen die onder of boven een bepaald inkomen zitten. De teller $(1-F(w))$ in deze deling weegt de herverdelingswinst van de C-term, doordat hiermee bepaald wordt hoeveel mensen er boven een bepaald inkomen zitten (Jongen, 2019, p.168). Hiermee is dus te berekenen hoeveel mensen er resteren om te gebruiken om te herverdelen naar lagere inkomensgroepen. De noemer $w * f(w)$ wordt gezien als belastinggrondslag bij een bepaalde productiviteit, waarmee het ook de doelmatigheidsverliezen van de A-term weegt. Zo worden doelmatigheidsverliezen groter bij een hoger inkomen en als het aandeel mensen met een bepaald inkomen groot is (Jongen, 2019, p.168). Ten slotte staat de C- term voor de gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro bij een bepaald inkomen. Dit vertaalt zich in de formule als $1-S(w)$. Bij de C-term wordt verwacht dat de gemiddelde waarde per extra verdiende euro daalt met een hoger inkomen, doordat het individuele nut per euro daalt met een hoger inkomen. Met de samenvoeging van deze drie componenten kan de optimale marginale belastingdruk worden bepaald.

Saez (2001) gebruikt in zijn academische bijdragen ook de ABC-formule. In zijn werk gebruikt hij de elasticiteiten van arbeid in de Verenigde Staten om zo de optimale marginale belastingen af te leiden en heeft daarmee een empirisch uitgangspunt. Hij gebruikt verschillende elasticiteiten om te kijken waar het punt ligt waar een hogere marginale belastingdruk van een hoog inkomen geen negatieve invloed heeft op de totale sociale welvaart (Saez, 2001, p.208). Hiermee kan Saez (2001, p.226) de optimale marginale belastingdruk vinden voor hoge inkomens, wat volgens de resultaten tussen de 50 en 80

procent moet liggen in de Verenigde Staten. In verder onderzoek concludeert Saez (2002, p.1039) dat er ook negatieve marginale belastingdruk voor lage inkomens kan bestaan. De negatieve marginale belastingdruk voor lage inkomens is een fenomeen dat uitsluitend werkt om de extensieve marge van lage inkomens te vergroten. Saez (2002) analyseert programma's die inkomen garanderen voor zowel lage inkomens als mensen die door andere omstandigheden weinig kunnen werken en programma's die het werken voor lage inkomens gunstiger maken door middel van toeslagen om te gaan werken. Om de intensieve marges te verbeteren zijn programma's die inkomen garanderen profijtelijk, indien deze ook snel afgebouwd worden bij een bepaald inkomen (Saez, 2002, p.1064). De intensieve marge bevat de verandering in het aantal gewerkte uren. Tegelijkertijd, programma's die minder inkomen garanderen, maar juist toeslagen die toenemen met een hoger inkomen resulteren in een negatieve marginale belastingdruk. Dit zou goed beleid zijn mocht het nodig zijn om de extensieve marge, ofwel de arbeidsparticipatie, te vergroten en werkloosheid te verminderen (Saez, 2002, p.1065)

2.2 De inverse ABC-formule en marginale sociale welvaartscurve

Van de drie componenten van de ABC-formule die leiden tot de marginale belastingdruk, is alleen de gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro niet te achterhalen uit data. De gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro, wat veelal bepalend is voor de gewenste herverdeling, wordt voornamelijk subjectief bepaald, bijvoorbeeld vanuit een Rawlsiaans of utilitaristisch gedachtegoed. Omdat deze variabele moeilijk uit data te halen is, hebben academici de formule omgedraaid, waardoor marginale belastingen, arbeidsaanbodelasticiteit en de inkomensverdeling leiden tot de gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro vanaf een bepaald inkomen, ofwel de marginale sociale welvaart (Bourguignon & Spadaro, 2012). De inverse formule is onderstaand in wiskundige vorm te vinden.

$$S(w) = 1 - (t(y)/(1 - t(y))) * (\epsilon / (1 + \epsilon)) * ((w * f(w)) / (1 - F(w))) \quad (3)$$

Deze vermenigvuldiging van de relevante variabelen, namelijk arbeidsaanbodelasticiteit, de effectieve marginale belastingdruk en de inkomensverdeling, leiden tot de zogenaamde marginale sociale welvaartscurve. Met deze inverse ABC-formule kan gekeken worden in hoeverre daadwerkelijke belastingsystemen overeenkomen met de beoogde optimale marginale belastingdruk. Bourguignon en Spadaro (2012) passen deze formule toe op het Franse belastingsysteem. Hierin vergelijken Bourguignon en Spadaro (2012, p.76) de

daadwerkelijke sociale welvaartscurve met een sociale welvaartscurve die als redelijk wordt beschouwd. Uit het artikel blijkt dat het Franse systeem de optimale marginale belastingdruk redelijk goed volgt. Echter blijkt wel dat met een arbeidsaanbodselasticiteit van een tweede verdiener, de marginale sociale welvaart vanaf een bepaald inkomen zelfs negatief is, en dus zou resulteren in een lagere sociale welvaart en daardoor een Pareto-inefficiënte uitkomst (Bourguignon & Spadaro, 2012, p. 100). Verder zou deze aanpak die in het artikel van Bourguignon en Spadaro (2012, p.101) is gebruikt, leiden tot een mogelijkheid om de herverdelende effecten van hervormingen te meten.

Om de formule te berekenen zijn er drie componenten nodig. Zo is de daadwerkelijke marginale belastingdruk per inkomen nodig voor de berekening $t(y)/(1-t(y))$. Daarnaast wordt de component $E/(1+E)$ door de arbeidsaanbodselasticiteit beïnvloed. De arbeidsaanbodselasticiteit wordt niet door inkomen beïnvloed maar door het inkomenstype, bijvoorbeeld meest of minst verdiener. Ten slotte is voor $(w*f(w))/(1-F(w))$, de inkomensverdeling nodig. In deze component staat $f(w)$ voor de dichtheid van de inkomensverdeling op een bepaald inkomen en $F(w)$ is de cumulatieve functie van $f(w)$. Dit telt dus de totale dichtheid van de inkomensverdeling tot een bepaald inkomen. 'W' staat in deze functie voor de impliciete productiviteit van een bepaald inkomen en de impliciete productiviteit van inkomens wordt met de onderstaande formule berekend (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.84).

$$W=Y^{1/(1+e)} * [(1-t(y))]^{-e/(1+e)} \quad (4)$$

In deze formule is 'Y' het bruto-inkomen, 'e' is de arbeidsaanbodselasticiteit en $t(y)$ is de effectieve marginale belastingdruk. Met de uitkomsten van deze formule kan de dichtheid van de impliciete productiviteit berekend worden en daardoor ook de cumulatieve dichtheidsfunctie. Dit wordt gedaan door de impliciete productiviteit uit te rekenen per inkomen en deze vervolgens te vermenigvuldigen met het totaal aantal personen dat hetzelfde inkomen heeft. Dit wordt gedaan voor ieder inkomen, waardoor de gehele impliciete productiviteit wordt berekend. Ten slotte wordt het geheel aan impliciete productiviteit per inkomen gedeeld door de totale productiviteit van de samenleving, waardoor de dichtheid en de verdeling van de impliciete productiviteit worden bepaald. Hiermee kan gemakkelijk de cumulatieve dichtheidsfunctie worden berekend.

Doordat in de productiviteitsfunctie met $1-t(y)$ de marginale belastingdruk wordt geïncorporeerd, wordt de productiviteit beïnvloed door de marginale belastingen. Hoe hoger de marginale belastingen, des te hoger de productiviteit. Daarnaast heeft

arbeidsaanbodelasticiteit ook invloed op de impliciete productiviteit. Zo zorgt een lagere elasticiteit voor een hogere impliciete productiviteit (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.84). Dit komt doordat de elasticiteit wordt meegenomen in de machten die onderdeel zijn van de formule om de impliciete productiviteit te berekenen. Door een noemer-effect worden de machten kleiner in de formule naarmate de elasticiteit toeneemt, waardoor de impliciete productiviteit ook kleiner wordt.

De inverse ABC-formule en de achterliggende impliciete productiviteitsformule is in deze scriptie gebruikt om de marginale sociale welvaart voor verschillende inkomenstypes te berekenen.

2.3 Optimale marginale belastingdruk en optimale marginale sociale welvaartscurve

Marginale belastingdruk impliceert hoeveel een individu krijgt over zijn of haar laatst verdiende euro. Economen en academici hebben enkele voorwaarden opgesteld voor marginale belastingdruk, met als doel het belastingstelsel te optimaliseren. Een van de opgestelde principes is dat de marginale belastingdruk op geen enkel punt boven de 100 procent mag zitten (Saez, 2001, p.206). In het geval dat de marginale belastingdruk boven de 100 procent uitkomt, dan zou een individu meer dan een euro moeten inleveren bij de belastingdienst dan de laatst verdiende euro. Dit veroorzaakt een ongunstig scenario, aangezien het ervoor zorgt dat men met het bereiken van een bepaald inkomen niet meer wil werken voor een hoger inkomen.

Verder wordt veelal geclaimd dat de optimale marginale belastingen een U-vorm volgen (Saez, 2001, p.224; Jongen, 2019, p.168). De marginale belastingdruk voor lage inkomens zou hoog moeten zijn, doordat er gerichte toeslagen en heffingskortingen voor lage inkomens moeten zijn. Om de gerichtheid te optimaliseren, moeten deze toeslagen louter voor lage inkomens zijn, waardoor de marginale belastingdruk voor lage inkomens hoog is (Jongen, 2019, p.171). Vervolgens ervaren de middeninkomens de laagste marginale belastingdruk. Dit komt doordat ze weinig tot geen toeslagen hebben om af te bouwen. Daarna gaat de marginale belastingdruk weer omhoog bij hogere inkomens, doordat zij een hoger percentage inkomstenbelasting moeten betalen dan de middeninkomens. Deze optimale U-vorm voor marginale belastingen wordt bepaald vanuit een Rawlsiaanse en utilitarische gedachtegoed (Saez, 2001, p.223; Jongen, 2019, p.170). Volgens Stark (2020, p.8) hebben beleidsmakers de keuze om de marginale belastingen te koppelen aan een gewenste herverdeling, bijvoorbeeld een Rawlsiaanse herverdeling.

Bij een Rawlsiaans model wordt de herverdeling toegepast in grotere mate, waardoor de marginale belastingdruk op ieder punt in de inkomensverdeling hoger is dan binnen het utilitarische model. Het Rawlsiaanse gedachtegoed is gegrond in het maximaliseren van de positie van degene die het minste heeft, ofwel de ‘maximin’ regel (Stark, 2020, p.2). Volgens Rawlsiaans gedachtegoed beslist men over rechtvaardigheid terwijl ze achter het ‘veil of ignorance’ staan (Stark, 2020, p.2). Dit houdt in dat mensen onwetend zijn over hun eigen middelen en positie in de samenleving. Doordat men ervan uit moet gaan dat zij wellicht het minst bedeed zijn in de samenleving, zou men volgens Rawlsiaanse logica ervoor kiezen om de middelen van de minima te maximaliseren. Het Rawlsiaanse model leidt tot veel herverdeling en daardoor tot hoge marginale belastingdruk. Het utilitaristische model volgt dezelfde U-vorm als de Rawlsiaanse marginale belastingdruk, maar heeft overal een lagere marginale belastingdruk (Jongen, 2019, p.169).

Bij een marginale sociale welvaartscurve worden bepaalde uitkomsten verwacht voor optimale marginale belastingen. De marginale sociale welvaart zou voor lage inkomens het hoogst zijn en naarmate het inkomen stijgt zou de marginale sociale welvaartscurve moeten dalen (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.88). Daarnaast zou de marginale sociale welvaartscurve altijd een positieve waarde moeten tonen bij ieder inkomen. In het geval dat deze negatieve waarden laat zien, bijvoorbeeld bij hogere inkomens, dan wordt de gehele sociale welvaart verminderd vanaf het punt dat negatieve waardes worden getoond (De Boer, Jongen & Koot, 2023, p.4). Om de negatieve waardes te vermijden, kunnen lagere belastingen een goede optie kunnen zijn om de sociale welvaart te vergroten (De Boer, Jongen & Koot, 2023, p.4). In het artikel van De Boer, Jongen en Koot (2023) worden de sociale welvaartsgewichten onderzocht voor alleenverdieners en een huishouden met twee verdieners in Nederland. Het Nederlandse belastingsysteem heeft hervormingen ondergaan waar huishoudens met twee verdieners meer van profiteren dan die van een alleenverdiener (De Boer, Jongen & Koot, 2023, p.4). Het doel hiervan is geweest om de tweede verdieners binnen een tweeverdieners huishouden in Nederland een stimulans te geven om de extensieve marge, de arbeidsparticipatie, en de intensieve marge te vergroten, wat het totaal aan gewerkte uren is. ¹

De academische literatuur is steeds meer de theoretische inzichten aan het toepassen op daadwerkelijke belastingsystemen. Het model van Bourguignon en Spadaro (2012) is een

¹ In de simulatiemodellen van deze scriptie wordt gefocust op de intensieve marge van de arbeidsaanbodelasticiteit.

enkele keer toegepast op het Nederlandse belastingsysteem (Jongen, 2019), echter werd hier geen onderscheid gemaakt tussen inkomenstypes. Aangezien dit een goede manier is om de daadwerkelijke gemiddelde maatschappelijke waarde per extra verdiende euro in Nederland te vergelijken met de theoretisch optimale waardering, is een toepassing van dit model met een onderscheid naar inkomenstypes een waardevolle toevoeging. Verder kan in deze toepassing worden gefocust op de verschillen tussen de bepaalde groepen, zoals meest en minst verdiemers, alleenstaanden en stellen met en zonder kinderen, etc. Dit is een waardevol onderscheid, doordat deze groepen andere arbeidsaanbodelasticiteiten kennen, waardoor de sociale welvaartscurve ook andere vormen zal aannemen.

3. Onderzoeksopzet en dataverzameling

Om de optimale marginale belastingdruk te onderzoeken en daarbij de marginale sociale welvaartsfuncties met de daadwerkelijke marginale belastingdruk op te stellen, gebruik ik het model van Bourguignon en Spadaro (2012), waarin de inverse ABC-formule centraal staat. De inverse ABC-formule en de bijbehorende impliciete productiviteitformule voor de inkomensverdeling worden ingevuld. Met behulp van dit model en de bijbehorende formules kunnen de marginale sociale welvaartsfuncties voor verschillende inkomensgroepen worden onderzocht.

De resultaten van de impliciete marginale sociale welvaartsfuncties worden getoond in grafieken. Deze grafieken tonen de spreiding van de daadwerkelijke marginale sociale welvaartsfuncties per inkomenspercentiel. Daarnaast tonen de grafieken ook een polynoom trendlijn in de marginale sociale welvaartsfuncties. Deze trendlijn laat trendmatige dalingen en stijgingen zien, waardoor de grafieken een mate van generaliseerbaarheid bevatten. Met behulp van deze twee lijnen kan het verloop van de marginale sociale welvaartsfuncties worden onderzocht. De grafieken vertonen uitschieters en ook trendmatige resultaten. Deze grafieken en het verloop van de lijnen worden geanalyseerd worden door de impliciete marginale sociale welvaartscurve van het Nederlandse belastingstelsel te vergelijken met de relevante theorie.

Voor deze scriptie maak ik gebruik van geaggregeerde data uit het MIMOSI-microsimulatiemodel, gemaakt door het Centraal Planbureau (CPB). Dit model wordt door het CPB gebruikt voor ramingen over onderwerpen zoals koopkracht, inkomen en sociale zekerheid (CPB, z.d., p.9). Met de ramingen die het model mogelijk maakt, worden analyses over ontwikkelingen over de hiervoor genoemde onderwerpen gemaakt. Dit model bevat veel gegevens over het inkomen en de marginale belastingdruk die mensen met een bepaald inkomen ervaren. Deze geaggregeerde data is gebruikt voor deze scriptie.

In deze dataset is de gemiddelde marginale belastingdruk bekend bij elke 1000 euro aan extra inkomen tot 99000 euro aan jaarlijks bruto-inkomen. Daarna is de marginale belastingdruk per 1500 euro aan extra bruto-inkomen bekend. Verder is per toeslag en heffingskorting de mate waarop het de marginale belastingdruk verhoogd berekend. Dit zijn echter wel gemiddelden en deze zijn dus onafhankelijk van de persoonlijke situatie.

Daarnaast is per inkomenstype, zoals alleenstaanden, meestverdieners, minstverdieners en alleenverdieners, bekend wat de marginale belastingdruk is per 2000 euro. Bij dit gedeelte

van de dataset wordt niet vermeld waaruit de marginale belastingdruk bestaat. Er is simpelweg alleen de marginale belastingdruk per inkomen benoemd. Alle gegevens in de dataset zijn niet persoonsgebonden en kunnen niet herleid worden naar individuen, waardoor het niet privacygevoelig is.

Deze dataset kijkt uitsluitend naar het bruto-inkomen en toont de marginale belastingdruk als gevolg van het vergroten of verkleinen van toeslagen. Verder is de inkomensverdeling ook in deze dataset verwerkt. Zo is het aantal mensen dat een bepaald inkomen heeft, weliswaar afgerond naar 1000 euro, bijgehouden. Deze inkomensverdeling is daarnaast bijgehouden voor de aparte inkomenstypes die relevant zijn voor deze scriptie, namelijk alleenstaanden, alleenverdieners, meestverdieners en minstverdieners. Hiermee levert de dataset twee van de drie relevante empirische data om de inverse ABC-formule in te vullen en de sociale welvaartsfunctie op te stellen. Ten eerste toont het de effectieve marginale belastingdruk. Ten tweede toont het de inkomensverdeling die benodigd is voor de impliciete productiviteitformule.

De gegevens van de dataset zijn in Excel verwerkt. De inverse ABC-formule is tevens in dit bestand verwerkt, met betrekking tot de gemiddelde marginale belastingdruk, inkomensverdeling en per verschillende inkomenstypes. De arbeidsaanbodelasticiteit is eveneens te herleiden uit de empirische data. Zo heeft het CPB (2020) de arbeidsaanbodelasticiteit per inkomenstype berekend en deze kan hierdoor toegepast worden in hetzelfde bestand om de formule te voltooien. De uitkomsten van de marginale sociale welvaartsfunctie verschillen per inkomenstype, onder andere doordat ze een andere arbeidsaanbodelasticiteit ervaren. Verder zijn er ook verschillen in toeslagen, zoals de Inkomensafhankelijke Combinatiekorting (IACK) die alleen minstverdieners ontvangen. Doordat er verschillen bestaan tussen de inkomenstypes, is er ruimte voor een waardevolle vergelijking waarin verschillen in toeslagen en arbeidsaanbodelasticiteiten worden getoond.

De dataset bevat de marginale belastingdruk en laat de inkomensverdeling zien voor Nederland. Om de gemiddelde elasticiteit te bepalen, is gekeken naar de bestaande literatuur. Daarnaast toont de dataset marginale belastingdruk en de inkomensverdeling voor verschillende inkomensgroepen. Er wordt in de dataset onderscheid gemaakt tussen meestverdieners, minstverdieners, alleenstaanden en alleenverdieners. Voor de inkomensgroepen van meestverdieners en minstverdieners zijn de arbeidsaanbodelasticiteiten onbekend. Echter, de elasticiteit voor mannen en vrouwen in samengestelde gezinnen is wel

bekend. Zoals Jongen en Schulenberg (2023, p.209) en Gielen en Beens (2023, p.206) benoemen, werken mannen in samengestelde gezinnen vaker voltijds dan vrouwen en zijn daardoor ook in veel gevallen de meestverdiener. Verder zijn ze vaak de alleenverdieners in een samengesteld gezin. Om de elasticiteit van de meestverdieners en alleenverdieners te bepalen is daarom de arbeidsaanbodelasticiteit van mannen gebruikt en voor minstverdieners de elasticiteit van vrouwen (CPB, 2020, p.52).

Daarnaast wordt er onderscheid gemaakt tussen twee elasticiteiten per inkomensgroep waardoor er twee verschillende marginale sociale welvaartsfuncties per inkomensgroep te vinden zijn in de analyse. Ten eerste wordt de elasticiteit van bepaalde inkomensgroepen gebruikt zonder kinderen. De tweede elasticiteit die gehanteerd wordt komt van dezelfde inkomensgroepen, maar dan met een gezin waarin het jongste kind tussen de nul en drie jaar oud is. De verschillen in arbeidsaanbodelasticiteit zijn het grootst als het gaat om de vergelijking tussen bijvoorbeeld een minstverdiener zonder kinderen en een minstverdiener met een jongste kind tussen de nul en drie jaar oud (CPB, 2020, p.52). Hierdoor kunnen verschillen geanalyseerd worden en ook de impact van arbeidsaanbodelasticiteit getoond worden.

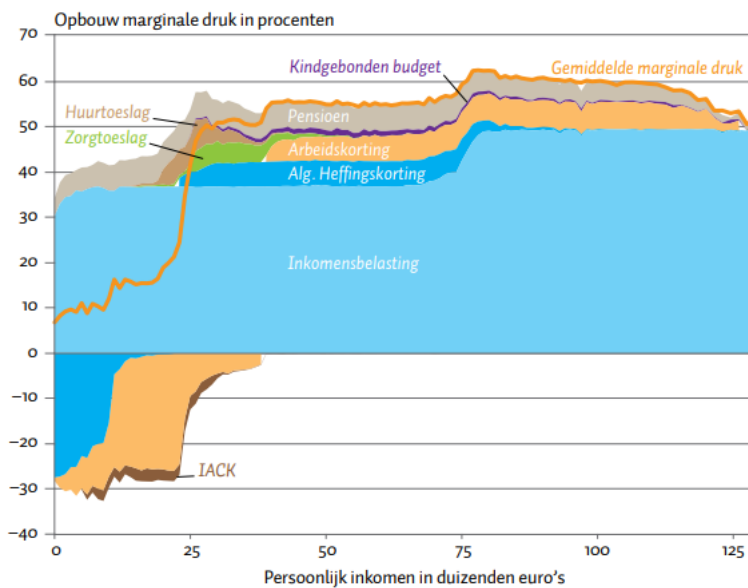
Uiteenlopende elasticiteiten leiden tot een andere uitkomst van de inverse ABC-formule en de impliciete productiviteitformule. Een hogere elasticiteit veroorzaakt een hogere waarde bij de component die het effect van de arbeidsaanbodelasticiteit meet in de inverse formule, namelijk $E/(1+E)$. Een hogere elasticiteit heeft ook invloed op de impliciete productiviteit, die relevant is voor de inkomensverdeling. De elasticiteit wordt ook betrokken in het berekenen van de waarde 'W', doordat deze in de machten van formule vier wordt verwerkt. Een hogere elasticiteit zorgt ervoor dat de 'W' waarde, ofwel de impliciete productiviteit die berekend wordt in de vierde formule, kleiner wordt, waardoor de teller in de component van de inkomensverdeling in formule 3 kleiner wordt. De machten in deze formule worden namelijk kleiner met hogere waarden van de elasticiteit. Uiteindelijk zorgt een hogere elasticiteit dus voor een lagere waarde voor de inkomensverdeling.

Ten slotte zijn deze simulatiemodellen begrensd met een maximaal inkomen, in veel gevallen tot een jaarlijks bruto-inkomen van 200.000 euro. Deze grens is gekozen omdat er na dit inkomen nog weinig mensen per 1500 euro aan extra bruto inkomen in de inkomensverdeling over zijn, vaak zelfs minder dan 500. Hierdoor zijn resultaten van deze inkomens in dit simulatiemodel niet representatief. Daarnaast verstoren de hoge inkomens de

simulatieresultaten van de overige lagere inkomens. Om de resultaten van deze scriptie zo representatief en valide mogelijk te maken, is dus in veel gevallen gekozen voor een maximum van 200.000 euro als inkomen. De enige uitzondering hierop is de minstverdiener, waar het hoogste geselecteerde bruto inkomen 126.000 is.

4. Nederlandse belastingstelsel met toeslagen

Figuur 1: Marginale belastingdruk per jaarlijks bruto inkomen in Nederland

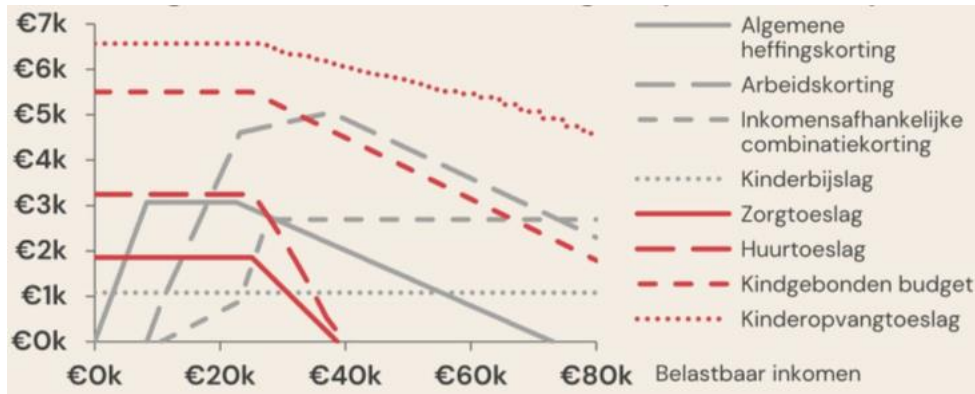

(Bron: Gielen & Beens, 2023, p.205)

Nederland kent een complex belastingstelsel, waarin veel toeslagen en heffingskortingen zijn verwerkt. In figuur 1 is te vinden hoe de marginale belastingdruk is opgebouwd per persoon. De oranje lijn laat zien wat de gemiddelde marginale belastingdruk is, die beïnvloed wordt door alle gekleurde vlakken in de figuur. De vlakken met verschillende kleuren staan voor alle mogelijke toeslagen en heffingskortingen. Vlakken die boven de 0 procent zitten, dragen bij aan de marginale belastingdruk. Dit komt doordat er inkomstenbelasting wordt geheven op elke extra verdiende euro, en daarbij toeslagen vanaf een bepaald inkomen worden afgebouwd. Doordat in veel gevallen meer inkomen leidt tot lagere uitkeringen van toeslagen, draagt het afbouwen van deze toeslagen bij aan de marginale belastingdruk. Er zijn ook toeslagen die zorgen voor een negatief effect op de marginale belastingdruk, zoals de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de eerste fase van de algemene heffingskorting.

Het lichtblauwe vlak die de inkomstenbelasting vertegenwoordigt is het grootst. Uit dit vlak wordt duidelijk dat de eerste schijf van de inkomstenbelasting rond de 37 procent ligt en de tweede schijf vanaf 75.000 euro 49,5 procent heft aan inkomstenbelasting (Rijksoverheid, z.d.). Daarnaast dragen de huurtoeslag, de zorgtoeslag en het kindgebonden budget ook bij aan een hogere marginale belastingdruk. Dit komt doordat deze toeslagen bij lage inkomens volledig worden uitgekeerd en naarmate het jaarlijkse bruto inkomen stijgt tot ongeveer 25.000 euro deze toeslagen worden afgebouwd. Dit verloop is goed zichtbaar in figuur 2.

Figuur 2: De op- en afbouw van alle toeslagen en heffingskortingen op bruto-inkomen in Nederland

(Bron: Van Dijk, Van de Ven, 2023, p.2)

Daarnaast zorgen de algemene heffingskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting voor een negatief effect op marginale belastingdruk voor lage inkomens, doordat deze toeslagen stijgen naarmate het inkomen toeneemt. De algemene heffingskorting kent een kantelpunt, waarbij de uitkering van de toeslag vanaf ongeveer 25.000 euro wordt afgebouwd. De inkomensafhankelijke combinatiekorting onderscheidt zich van alle andere toeslagen, omdat deze heffingskorting niet wordt afgebouwd. Deze korting is alleen van toepassing op minstverdieners van een gezin met een kind jonger dan twaalf jaar (Belastingdienst, z.d.-a). Met deze toeslag worden minstverdieners, ofwel secundaire verdieners, gestimuleerd om zowel de extensieve als intensieve marge te vergroten. Deze toeslag zorgt ervoor dat het gunstig wordt om twee verdieners binnen één gezin te hebben om zo secundaire verdieners te stimuleren te gaan werken, waardoor het arbeidsaanbod wordt vergroot.

Het toeslagenstelsel is bedoeld voor het herverdelen van middelen, maar resulteert wel in een complex stelsel. Zo wordt er al jarenlang gepleit voor een eenvoudiger stelsel, echter blijkt het vereenvoudigen hiervan blijkt ook een complexe zaak (Jongen, Koot & Vlekke, 2016). Om toeslagen en heffingskortingen te wijzigen, moeten de effecten op koopkracht en arbeidsmarkteffecten goed in ogenschouw worden genomen. Daarnaast zorgen de toeslagen voor een gericht systeem om naar lage inkomens te herverdelen. Dit komt doordat toeslagen kijken naar het huishoudelijke inkomen en niet naar het individuele inkomen, waardoor het effectiever kan zijn om te herverdelen via de toeslagen in plaats van uitsluitend middels de inkomstenbelasting (Jongen, Koot & Vlekke, p.607). Daarnaast kunnen met toeslagen ook bepaalde groepen worden geprikkeld met fiscale regelingen, bijvoorbeeld om ze meer te laten

werken (Lukkezen, 2023, p.198). Volgens Jongen, Koot en Vlekke (2016, p.604) draagt de complexiteit van het belastingstelsel bij aan hogere uitvoeringskosten. Daarom is het profijtelijk om, waar mogelijk, het stelsel te vereenvoudigen.

Het huidige systeem is dus actief bezig met herverdeling, waardoor het systeem complex wordt. Andere opties voor het belastingstelsel zijn er wel, echter komen die met andere voor- en nadelen (Ministerie van Financiën, 2024, p.5). Het eenvoudigste stelsel maakt gebruik van een vlaktaks. Dit zorgt voor lage uitvoeringskosten en een heldere prikkel als het gaat om het stimuleren van het arbeidsaanbod (Lukkezen, 2023, p.199). Echter zorgt een vlaktaks ervoor dat persoonlijke omstandigheden niet worden meegenomen, zoals verschillen in gezinssamenstelling. Daarnaast zorgt een vlaktaks voor te weinig herverdeling naar lage inkomens (Jongen, 2019, p.171). Verder gaat dit vaak ten koste van de gelijkheid en de doelmatigheid van het belastingstelsel aangezien hiervoor gerichte toeslagen en heffingskortingen nodig zijn (Jacobs, 2023, p.219). Daarom wordt het nadeel van de complexiteit van het huidige vaak gecompenseerd met het voordeel van de gerichte herverdeling.

Echter is de laatste tijd steeds meer kritiek op de waarde die de complexiteit oplevert ten gunste van de herverdeling (Lukkezen, 2023, p.199). Zo stelt Lukkezen (2023, p.199) dat het huidige stelsel een ‘gemankeerde vlaktaks’ heft, aangezien prikkels om de intensieve of extensieve marge te vergroten nauwelijks zouden werken. Dit geldt voornamelijk voor inkomensgroepen met een lage arbeidsaanbodelasticiteit (Gielen & Beens, 2023, p.206). Door de lage elasticiteit zijn inkomensgroepen zoals de meestverdieners en alleenverdieners, ongevoelig voor financiële prikkels. Met deze kritiek meegenomen, zal het volgende hoofdstuk kijken naar de marginale belastingdruk en de sociale welvaartsfuncties per inkomensgroep waarmee de gewenste herverdeling van het huidige stelsel geduid kan worden.

5. Analyse

5.1 Marginale belastingdruk in Nederland

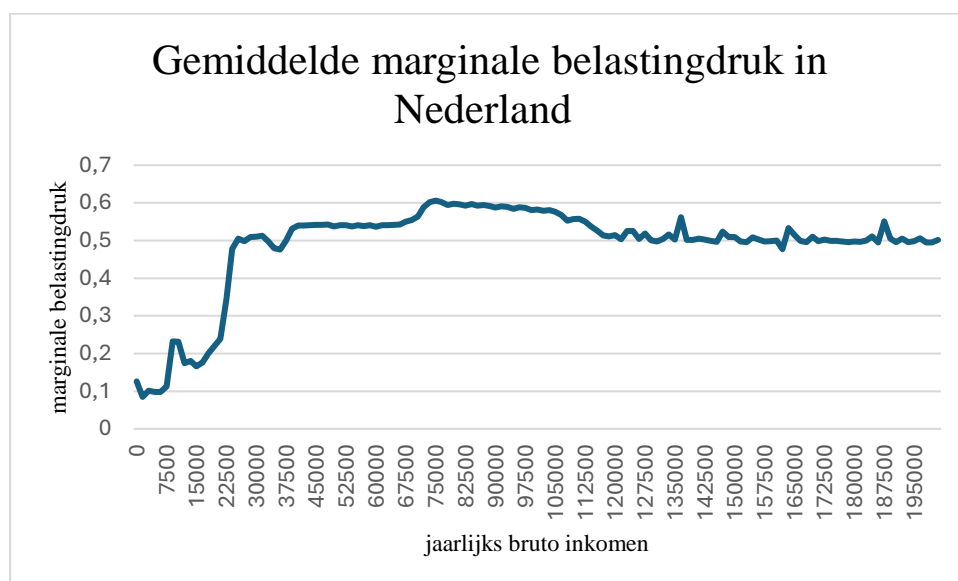
Op basis van de voorgaande paragrafen en de resultaten van de simulatiemodellen die in deze paragraaf getoond worden, kunnen de impliciete marginale sociale welvaartsfuncties geanalyseerd worden. Bij het introduceren van het Nederlandse belastingstelsel, werd de opbouw van de marginale belastingdruk al getoond. Toch is het waardevol om de marginale belastingdruk te tonen die door de dataset wordt weergegeven. De marginale belastingdruk per bruto-inkomen is te vinden in figuur 3. Deze komt sterk overeen met figuur 1, waarin de opbouw van de marginale belastingdruk werd getoond door Gielen en Koot (2023, p.205).

In figuur 3 wordt duidelijk dat de marginale belastingdruk veruit het laagste is voor de lage inkomens. Volgens de theorie is dit incorrect, aangezien lage inkomens de hoogste marginale belastingdruk zouden moeten ervaren, doordat toeslagen op deze inkomens gericht moeten worden en een bijbehorende snelle afbouw van de toeslagen (Jongen, 2019, p.171).

Middeninkomens zouden de laagste marginale belastingdruk moeten hebben, aangezien de toeslagen niet voor hen gelden, maar wel een lager inkomstenbelastingpercentage betalen dan de hoge inkomens.

Hierdoor zouden hoge inkomens weer een hogere marginale belastingdruk moeten ervaren dan middeninkomens. Echter wordt in Nederland deze theoretische aanpak niet gerespecteerd. De meeste toeslagen worden namelijk pas rond 25.000 euro aan bruto-inkomen afgebouwd zoals blijkt uit figuur 2. Verder zijn er ook toeslagen, zoals de IACK en de algemene heffingskorting, die een negatieve marginale belastingdruk veroorzaken voor lage inkomens doordat ze toenemen naarmate het inkomen stijgt. Deze toeslagen zorgen ervoor dat lage inkomens een lage marginale belastingdruk ervaren. Uit de theorie van Saez (2002) blijkt dat een lage marginale belastingdruk voor lage inkomens goed werkt om de extensieve marge van de bevolking te vergroten. In andere woorden, dit kan ervoor zorgen dat het arbeidsaanbod wordt vergroot, doordat secundaire verdiemers hierdoor sneller toe zullen treden tot de arbeidsmarkt. Dit is wat het Nederlandse belastingstelsel aanhoudt, aangezien specifieke toeslagen zijn geïnstalleerd om de extensieve marge van secundaire verdiemers te vergroten met de IACK.

Figuur 3

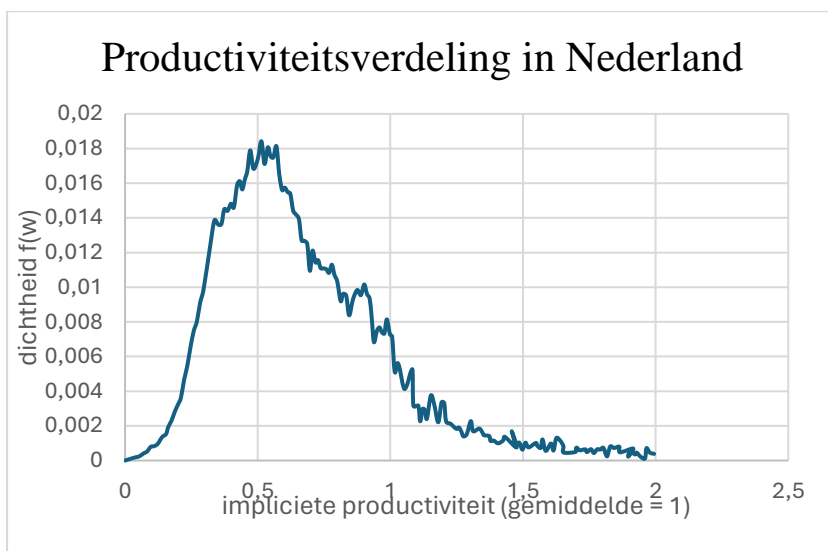
Na de lage inkomens stijgt de marginale belastingdruk sterk vanaf 25.000 euro doordat vanaf dit punt de toeslagen worden afgebouwd. Volgens theoretische benaderingen is dit niet optimaal, aangezien de afbouwfasen eerder moeten zijn, waardoor middeninkomens een lage marginale belastingdruk ervaren (Jongen, 2019, p.171). Dit is in Nederland niet het geval en de marginale belastingdruk bereikt ook een hoogtepunt van ruim 60 procent voor mensen met 75.000 euro als jaarlijks bruto-inkomen. Dit hoogtepunt wordt veroorzaakt doordat vanaf dit inkomen de tweede schijf aan inkomstenbelasting van 49,5 procent geldt, maar ook doordat veel toeslagen zoals de arbeidskorting nog steeds in de afbouwfase zitten op dit inkomen zoals blijkt uit figuur 2. Dit laat zien dat de toeslagen ook voor veel middeninkomens gelden, waardoor de toeslagen duidelijk niet uitsluitend gericht zijn op de lage inkomens.

Vanaf hoge inkomens rond de 120.000 euro aan bruto-inkomen begint een redelijk constante lijn waar de marginale belastingdruk rond de 50 procent blijft. Deze marginale belastingdruk wordt veroorzaakt doordat de toeslagen nagenoeg compleet zijn afgebouwd en de inkomstenbelasting 49,5 procent is voor deze hoge inkomens. Dit gedeelte komt overeen met de theorie, waarin beargumenteerd wordt dat hoge inkomens een relatief constant marginale belastingdruk ervaren. Echter zou de marginale belastingdruk die hoge inkomens ervaren hoger moeten zijn dan de middeninkomens, wat in het Nederlandse stelsel niet het geval is.

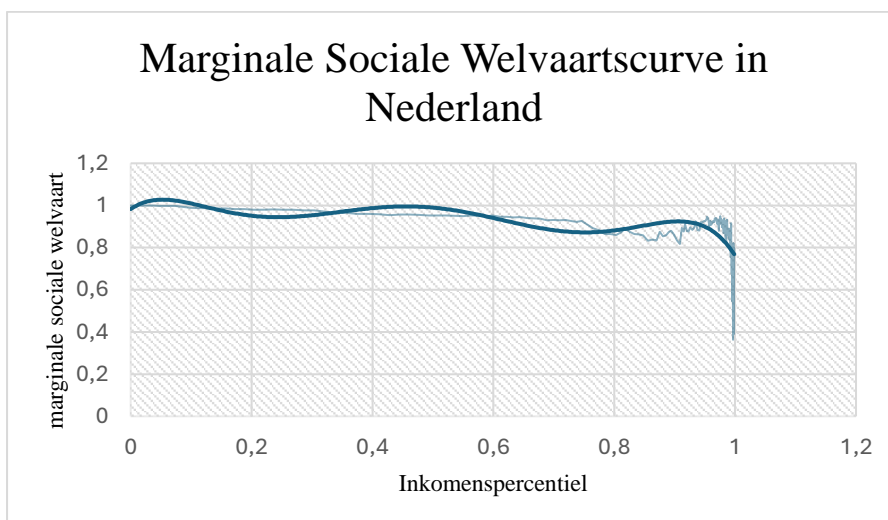
5.2 Marginale sociale welvaartscurve

Uit de marginale belastingdruk blijkt dat het Nederlandse stelsel niet de U-vorm volgt zoals gewenst volgens de theorie. Daarom is het relevant om te kijken naar de impliciete gewenste herverdeling van het belastingstelsel. Dit wordt getoond met de marginale sociale welvaartscurves. Figuur 4 toont de bijbehorende verdeling van de impliciete productiviteit. Het gemiddelde, namelijk 1 op de x-as, wordt bereikt vanaf een inkomen van 83.000 euro. Dit gemiddelde is een relatief hoog inkomen. Dit komt doordat het hoogste inkomen dat meegenomen is in dit model 200.000 euro is. Wegens representativiteitsredenen zijn hogere inkomens niet meegenomen, zoals eerder benoemd.

Figuur 4

Figuur 5

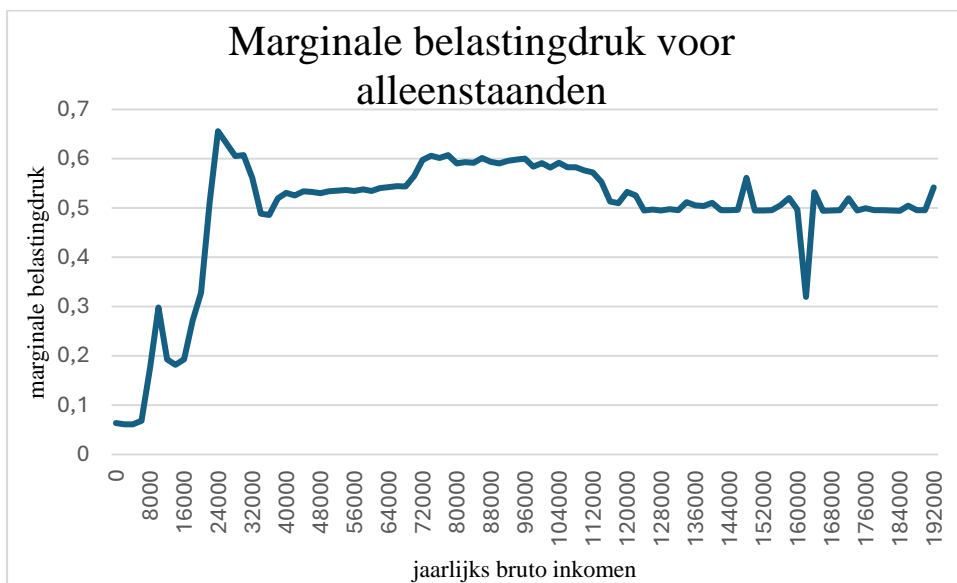
In figuur 5 wordt de sociale welvaartscurve getoond voor Nederland als geheel en wordt geen onderscheid gemaakt tussen de mogelijke inkomensgroepen. De dikke lijn is een zesde graad polynoom trendlijn en de dunne lijn is de marginale sociale welvaart per inkomenspercentiel. De elasticiteit voor deze curve is uit de bestaande literatuur gehaald en hier is de elasticiteit 0,25 (Jongen, 2019, p.170).

De marginale sociale welvaartscurve laat zien dat de hoogste waardering bij de laagste inkomens zit, wat consistent is met de theorie. De eerste aanzienlijke daling in de sociale welvaartscurve is te zien bij de hoogste 25 procent inkomens, wat vanaf 70.000 euro is. Dit wordt veroorzaakt door de hogere marginale belastingdruk vanaf 75.000 euro aan inkomen zoals in figuur 3 te zien is. Echter, de hoogste inkomens hebben een onverwachte stijging in de curve wat niet in overeenstemming met de theorie is (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.88). De stijging is voor inkomens die de hoogste 10 procent van de productiviteit vertegenwoordigen en dit zijn inkomens van 90.000 tot 200.000 euro. Deze stijging in marginale sociale welvaart komt doordat de marginale belastingdruk voor de hoogste inkomens daalt ten opzichte van de middeninkomens. Hierdoor krijgt de component die de marginale belastingdruk incorporeert in de formule om de S-waarde te berekenen een lagere uitkomst dan de inkomens kort daarvoor. Lagere waarden bij ieder component in deze formule, dus de termen die de marginale belastingdruk, de elasticiteit en de inkomensverdeling vertegenwoordigen, betekenen een hogere S-waarde.

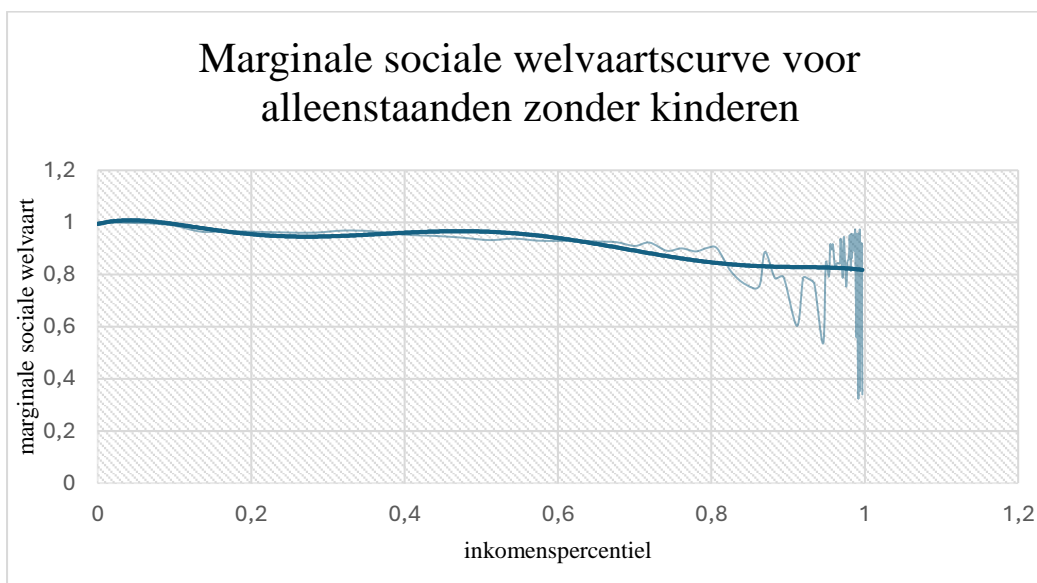
De hoogste 10 procent van de inkomens begint dus vanaf 90.000 euro en de component die de inkomensverdeling berekent, compenseert de lagere belastingdruk niet. De waarde voor de inkomensverdeling zou moeten stijgen door een noemereffect, aangezien $1-F(w)$ steeds kleiner wordt. De teller houdt over het algemeen het noemer effect in toom, doordat de teller ook steeds kleiner wordt. Dit komt doordat de W wellicht groter wordt, maar de dichtheidsfunctie $f(w)$ wordt erg klein voor de hoge inkomens. De inkomensverdeling component in de formule blijft schommelen rond dezelfde waarden tot een inkomen van 75.000 tot ongeveer 120.000 euro, waardoor de hogere marginale belastingen een duidelijk effect hebben op de sociale welvaartsfunctie voor deze inkomens. De allerhoogste inkomens laten wel een daling zien in de maatschappelijke waarde per extra verdiende euro en daalt zelfs tot 40 eurocent en deze daling is ook te zien in de polynoom trendlijn. Deze resultaten gelden voor de gemiddelde Nederlandse burger met een jaarlijks bruto-inkomen. Er kan nog onderscheid gemaakt worden tussen bepaalde inkomensgroepen zoals in de komende figuren gebeurt.

In figuur 6 tot en met 8 wordt de situatie voor alleenstaanden toegelicht. Zo toont figuur 6 de marginale belastingdruk die alleenstaanden ervaren. Deze volgt dezelfde trend die de gemiddelde persoon ervaart in Nederland met wederom de hoogste marginale belastingdruk voor middeninkomens en de laagste druk voor lage inkomens. Wat opvalt in figuur 6, is het feit dat de hoogste marginale belastingdruk met 65 procent wordt ervaren rond de 25.000 euro aan bruto-inkomen. Dit houdt in dat veel toeslagen waar alleenstaanden recht op hebben, vanaf dit inkomen worden afgebouwd.

Figuur 6

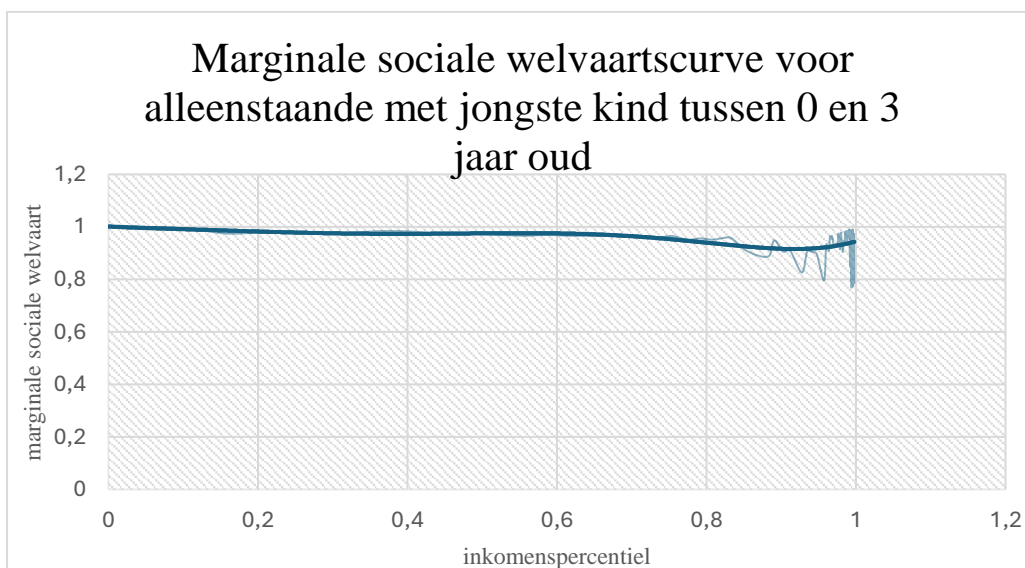

Figuur 7

Figuur 7 toont de sociale welvaartscurve voor een alleenstaande zonder kinderen, wat gekoppeld is aan met de laagst mogelijk arbeidsaanbodelasticiteit voor alleenstaanden (CPB, 2020, p.53). De curve laat voor de eerste 80 procent van de inkomensverdeling een stabiele curve zien, die subtiel daalt naarmate het inkomen stijgt. De trendlijn laat een horizontale lijn zien voor de hoogste 20 procent, wat in dit geval inkomens boven de 70.000 euro zijn. De horizontale trendlijn wordt veroorzaakt door schommelende S-waardes rond dit inkomen, aangezien er vanaf een inkomen vanaf 70.000 euro een daling te zien is in de S-waarde, wat aansluit bij de theorie (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.88). Echter, bij de hoogste 5 procent inkomens, wat voor alleenstaanden een bruto inkomen van 96.000 tot 200.000 euro is, stijgen de S-waardes weer. Dit komt voornamelijk door de lagere marginale belastingen die de hoge inkomens ervaren, wat ook al te zien was in figuur 6. Hierdoor wordt een horizontale trendlijn veroorzaakt voor de marginale sociale welvaartsfuncties voor hoge inkomens, aangezien dit de daling voor de hoogste 80 tot 95 procent compenseert.

Figuur 8

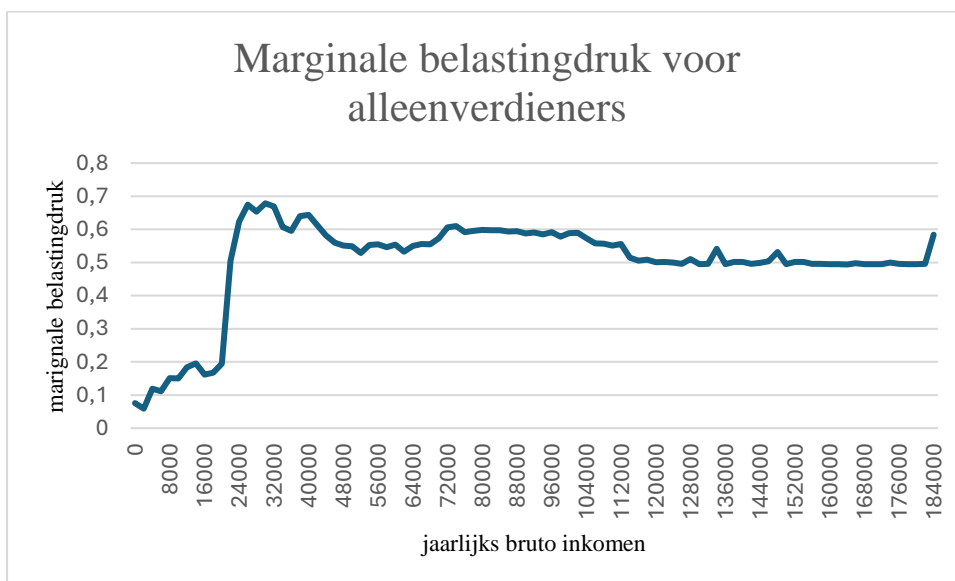
In figuur 8 wordt de marginale sociale welvaart getoond voor alleenstaanden, waarvan het jongste kind tussen de 0 en 3 jaar oud is. Wat erg opvallend is in figuur 8, is dat er voor vrijwel ieder inkomen een hoge marginale sociale welvaart is. Dit komt doordat de impliciete productiviteit, die met de vierde formule wordt berekend, daalt van mensen met een hogere arbeidsaanbodelasticiteit en is vaak per inkomen tien keer zo laag. Dit zorgt voor een teller effect voor de inkomensverdeling component. Dit komt doordat de teller ' $w \cdot f(w)$ ' is, wat de impliciete productiviteit is, vermenigvuldigd wordt met het percentage van de mensen met

hetzelfde bruto-inkomen. Met een lagere impliciete productiviteit, wordt de teller in de breuk die de inkomensverdeling vertegenwoordigt in formule 3 kleiner. Dit zorgt ervoor dat de inkomensverdeling component in de formule om de marginale sociale welvaart te berekenen resulteert in een lagere waarde, wat leidt tot een hogere S-waarde. Ten slotte ervaren de hoogste 5 procent inkomens, in dit geval 92.000 tot 200.000 euro, een hogere marginale sociale welvaart dan de inkomens kort daarvoor, en dit heeft dezelfde oorzaak als uitgelegd voor figuur 7.

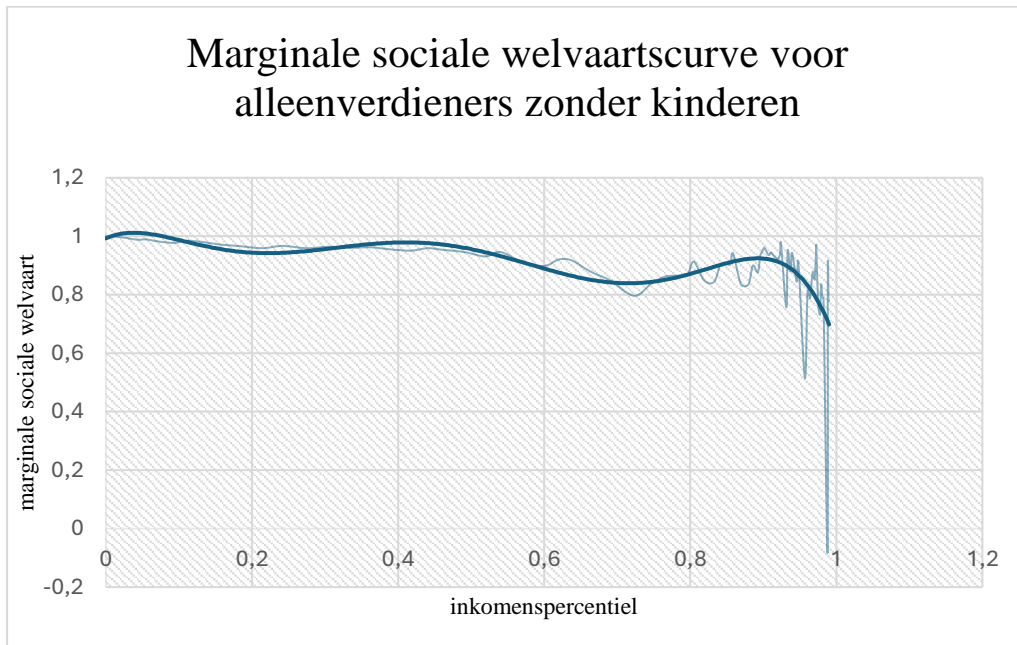
Na de sociale welvaartscurve te hebben geanalyseerd voor alleenstaanden, kan een waardevolle vergelijking gemaakt worden met alleenverdieners. Deze inkomensgroep bestaat uit een huishouden met 2 ouders waarvan slechts één van de ouders werkzaam is, wat in Nederland in de meeste gevallen de mannelijke ouder is zoals uitgelegd in de onderzoeksopzet.

In figuur 9 wordt de marginale belastingdruk getoond voor alleenverdieners en deze toont nagenoeg dezelfde resultaten als figuur 6 waar de marginale belastingdruk te zien is voor alleenstaanden. Het hoogtepunt van de marginale belastingdruk voor alleenverdieners is echter wel hoger, namelijk bijna 70 procent voor inkomens rond de 25.000 euro. Daarnaast is wederom geen U-vorm aanwezig, iets wat volgens de optimale marginale belastingtheorie wel aanwezig hoort te zijn (Saez, 2001; Jongen, 2019; De Boer, Jongen & Koot, 2023).

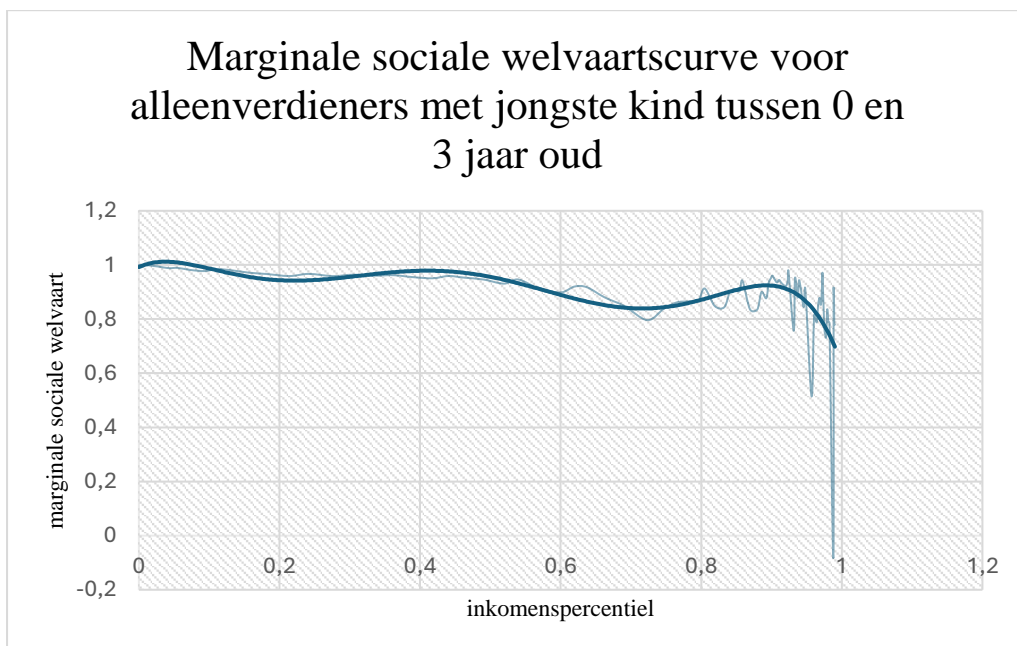
Figuur 9

Figuur 10

Figuur 11

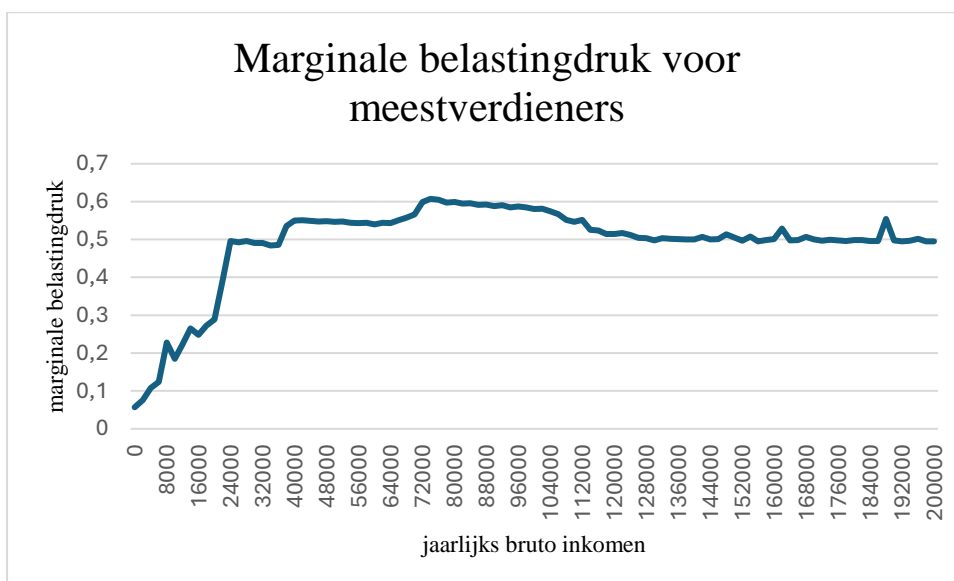

De marginale sociale welvaartsfunctie in figuur 10 laat zien dat ook bij deze inkomensgroep de sociale welvaart per extra verdiende euro met een hogerinkomen afneemt, tot ongeveer 70 procent van de inkomensverdeling. Dit punt ligt op 80.000 euro aan jaarlijks bruto-inkomen en hier zijn veel schommelingen in de curve. Zo valt te zien dat de trendlijn een stijging maakt vanaf de hoogste 70 procent inkomens tot de hoogste 90 procent, wat gelijk staat aan inkomens van 80.000 tot 114.000 euro aan jaarlijks bruto-inkomen voor alleenverdieners met

deze elasticiteit. Aangezien de marginale sociale welvaart per extra verdiende euro omlaag zou moeten gaan, botst dit met de theorie. Echter, de hoogste 10 procent inkomens laten wel een daling zien in de marginale sociale welvaart, zoals goed te zien is in de trendlijn. Dit verschijnsel is in lijn met theorie, aangezien de laagste marginale sociale welvaart te vinden moet zijn bij de hoogste inkomens (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.88). Daarnaast is er voor één inkomen een negatieve marginale sociale welvaarts waarde in figuur 10, namelijk bij 176.000 aan jaarlijks bruto-inkomen. Dit duidt een Pareto-inefficiënte uitkomst, aangezien de sociale welvaart afneemt op dit inkomen. Dit is echter een uitzondering, doordat het slechts een enkele waarde is die een negatieve sociale welvaart aangeeft. Daarom is het waardevoller om in dit geval te blijven kijken naar de trendlijn. Het verschil tussen figuur 10 en 11, wat dus het verschil in elasticiteit toont voor alleenverdieners zonder kinderen en met een kind tussen de 0 en 3 jaar, is nagenoeg niet aanwezig. Dit komt voornamelijk doordat de elasticiteit in beide gevallen laag is, 5 procent en 9 procent respectievelijk (CPB, 2020, p.52), waardoor weinig verschillen getoond worden.

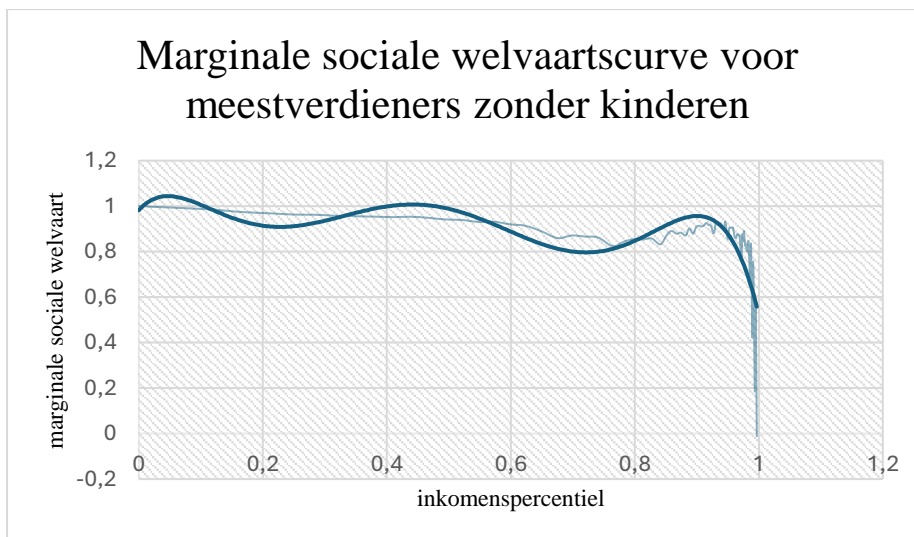
In deze scriptie hebben alleenverdieners en meestverdieners dezelfde arbeidsaanbodelasticiteit, namelijk die van mannen in de publicatie van het CPB (2020, p.52). Om de effecten van de laagste elasticiteiten te meten, zullen de sociale welvaartsfuncties van meestverdieners als volgende worden geanalyseerd.

Figuur 12

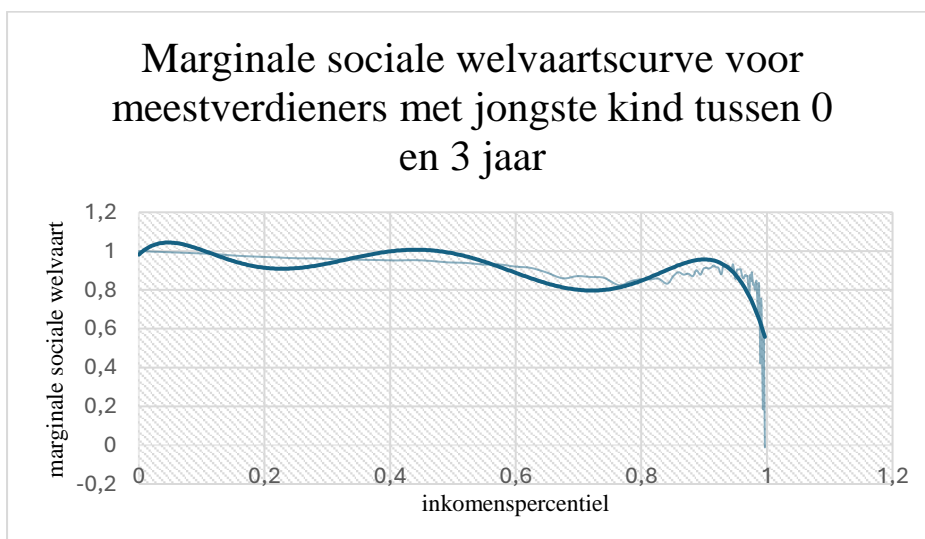

Figuur 12 toont de marginale belastingdruk voor meestverdieners. De marginale belastingdruk voor meestverdieners is aanzienlijk lager dan voor de vorige inkomenstypes, dus alleenstaanden en alleenverdieners. Waar alleenstaanden en alleenverdieners de hoogste druk van bijna 70 procent ervaren rond de 25.000 euro, is het hoogtepunt voor meestverdieners 60 procent bij een inkomen van 75.000 euro. Hierdoor kan worden geconcludeerd dat meestverdieners minder toeslagen aan het afbouwen zijn rond de 25.000 euro aan het jaarlijkse inkomen. Daarnaast wordt het hoogtepunt in de marginale belastingdruk voornamelijk veroorzaakt doordat rond het hoogtepunt de tweede schijf aan inkomstenbelasting geldt. Dit is een verhoging in de inkomstenbelasting van 36,9 naar 49,5 procent vanaf 75.518 euro aan jaarlijks bruto-inkomen (Belastingdienst, z.d.-b)

Figuur 13

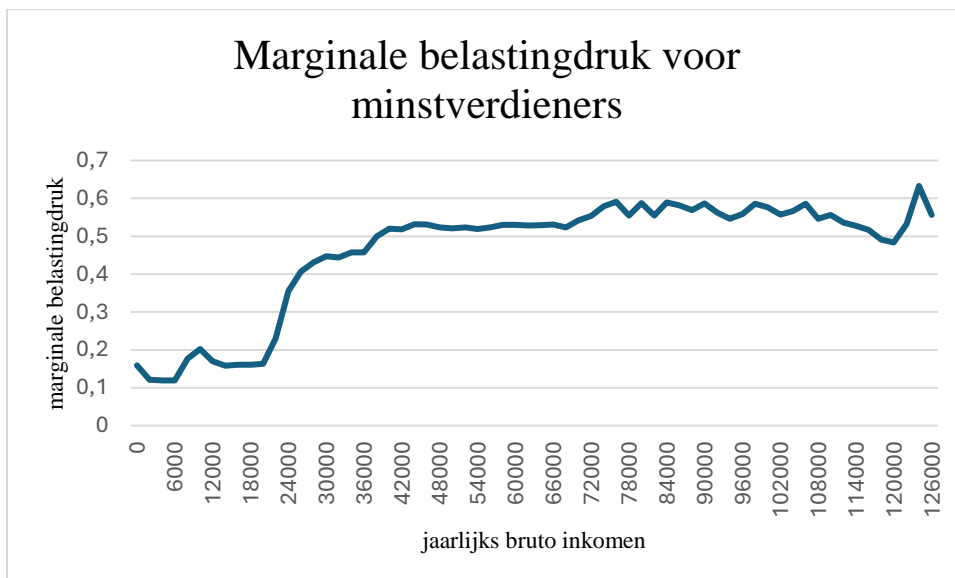
Figuur 14

In figuur 13 wordt de marginale sociale welvaartscurve getoond voor meestverdieners zonder kinderen, wat ervoor zorgt dat zij een lage arbeidsaanbodelasticiteit ervaren. Zoals alle voorgaande sociale welvaartscurves, toont de sociale welvaartscurve waarden die consistent zijn met de theorie tot ongeveer 80 procent van de inkomens, wat voor meestverdieners tot 88.000 euro aan jaarlijks bruto-inkomen is. Vanaf dit punt komt weer een stijging en dit wordt wederom veroorzaakt door het feit dat marginale belastingen na dit punt dalen, wat ook in figuur 12 te zien is. Wat wel goed te zien is aan dunne lijn, dus de S-waarde per inkomenspercentiel, in figuur 13, is dat de marginale sociale welvaartscurve op de allerhoogste inkomens naar 0 streeft. Dit suggereert dat een extra verdiende euro geen additionele waarde heeft voor de sociale welvaart vanaf de allerhoogste inkomens, wat in dit geval rond de 190.000 euro aan inkomen is. Figuur 14 laat de marginale sociale welvaartscurve zien voor meestverdieners. Doordat de elasticiteit niet sterk gestegen is, toont deze curve geen noemenswaardige verschillen met figuur 13.

De laatste inkomensgroep die in deze scriptie wordt behandeld zijn minstverdieners. In figuur 15 wordt de marginale belastingdruk voor minstverdieners getoond en deze laat merkwaardige verschillen zien met de marginale belastingdruk van de voorgaande inkomensgroepen.

Figuur 15

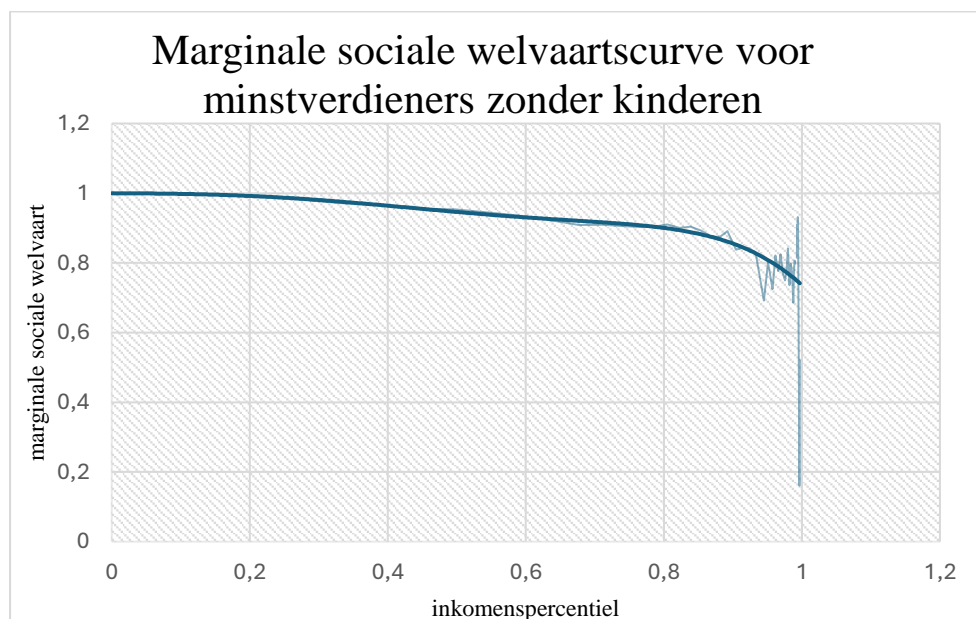

Voor minstverdieners blijft de marginale belastingdruk geruime tijd langer laag voor lage inkomens. Terwijl bijvoorbeeld alleenverdieners en alleenstaanden bij een bruto-inkomen van ongeveer 25.000 een marginale belastingdruk van 60 tot 70 procent ervaren, hebben minstverdieners een marginale belastingdruk van 40 procent bij dit inkomen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een toeslag waar alleen minstverdieners recht op hebben, namelijk de IACK. Dit veroorzaakt een negatieve marginale belastingdruk, doordat het bedrag van de toeslag toeneemt zodra het inkomen stijgt, zoals blijkt uit figuur 2.

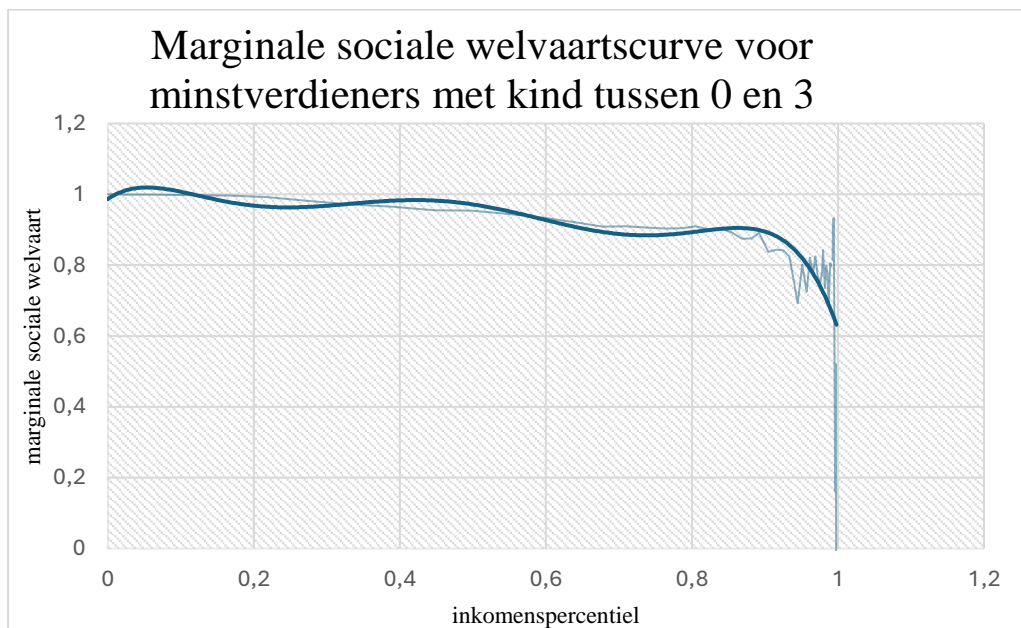
Tegelijkertijd wordt deze toeslag wordt afgebouwd zodra het inkomen voor minstverdieners boven de 40.000 euro komt.

Figuur 15 laat het effect hiervan ook goed zien, aangezien de marginale belastingdruk met ongeveer 7 procent stijgt vanaf 40.000 euro. Daarnaast hebben de minstverdieners met de hoogste inkomens ook de hoogste marginale belastingdruk. Dit is de enige inkomensgroep waarbij de theorie van optimale marginale belastingdruk wel gevolgd wordt voor hoge inkomens, namelijk hogere marginale belastingdruk voor hoge inkomens in vergelijking met de middeninkomens (Jongen, 2019, p.171). Dit is ook te danken aan het feit dat het hoogste inkomen voor minstverdieners in de dataset op 126.000 euro ligt. Er zijn wel minstverdieners met hogere inkomens, maar voor hogere bruto inkomens dan 126.000 euro zijn weinig mensen per 2000 euro aan extra bruto-inkomen, en om de representativiteit te waarborgen zijn deze inkomens niet meegenomen in de komende figuren.

Figuur 16

Figuur 17

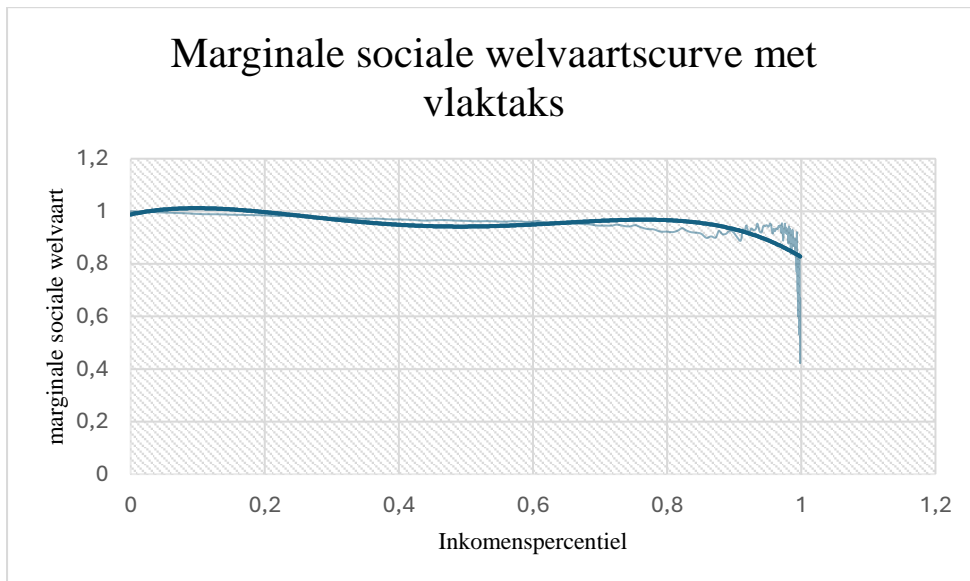

Figuur 16 en 17 tonen de marginale sociale welvaartsfuncties voor minstverdieners en alleen bij deze inkomensgroep wordt de theorie voor de marginale sociale welvaart gevolgd. De marginale sociale welvaart neemt namelijk bij ieder extra inkomen af en uit de trendlijnen blijkt dat de marginale sociale welvaart blijft afnemen bij een hoger inkomen. Dit verschilt van de voorgaande inkomensgroepen en ligt voornamelijk aan het feit dat de marginale belastingdruk voor de hoogste inkomens voor minstverdieners hoger is dan die van de middengroepen.

Daarnaast toont figuur 17 de marginale sociale welvaart voor minstverdieners met een jongste kind tussen de nul en drie jaar oud, waardoor de arbeidsaanbodelasticiteit toeneemt. De hogere elasticiteit resulteert voornamelijk in minder uiteenlopende waarden voor de dunne lijn, die dus de marginale sociale welvaart toont per inkomenspercentiel. Verder zijn de waarden voor de sociale welvaart hoger, en de enige logische verklaring hiervoor is dat de elasticiteit een teller effect in de component van de inkomensverdeling creëert. De hogere elasticiteit resulteert in lagere W -waarden in de impliciete productiviteitformule. Dit zorgt ervoor dat de teller in de deling $(w \cdot f(w)) / (1 - F(w))$ lagere waarden aanneemt, waardoor de uitkomst ook lager is. Zoals eerder vermeld, lagere waarden per component in de inverse ABC-formule resulteren in een hogere marginale sociale waarde per extra verdiende euro.

5.3 Het effect van een vlaktaks

Figuur 18

Nederland kent een complex belastingstelsel met veel toeslagen zoals beschreven in het vierde hoofdstuk van deze scriptie. Er zijn veel toeslagen die afgebouwd worden zodra het bruto-inkomen van een individu hoger wordt dan 25.000 euro. Hierdoor stijgt de marginale belastingdruk sterk voor middeninkomens en het effect op de marginale sociale welvaart, wat uitvoerig is toegelicht in dit hoofdstuk. Voor hoge inkomens stijgt de marginale sociale welvaart ten opzichte van middeninkomens door de lagere marginale belastingdruk. Daarom is het waardevol om de marginale sociale welvaart te tonen in het geval dat iedereen dezelfde marginale belastingdruk ervaart. Om dit te bereiken, is er een systeem nodig met een vlaktaks, waardoor iedereen hetzelfde percentage aan marginale belastingdruk ervaart.

In figuur 18 wordt de marginale sociale welvaartscurve getoond waarbij iedereen dezelfde marginale belastingdruk ervaart, namelijk de gemiddelde marginale belastingdruk van inkomens tot 200.000 euro. In de dataset is de gemiddelde marginale belastingdruk 48,3 procent. Zoals blijkt uit de figuur, de marginale sociale welvaart blijft voor een groot deel van de inkomensverdeling hoog en pas bij de hoogste 1,5 procent inkomens daalt de curve vlot. Dit zijn bruto-inkomens vanaf 157.500 tot 200.000 euro. De constante marginale belastingdruk zorgt er in dit geval voor dat de hoogste 20 procent aan inkomens geen benoemingswaardige stijging in marginale sociale welvaart ervaart ten opzichte van middeninkomens. Echter, de daling van de marginale sociale welvaart begint pas bij de allerhoogste 1,5 procent inkomens.

Om het belastingstelsel te optimaliseren en de marginale sociale welvaart meer in lijn te brengen met de theorie, zou de marginale belastingdruk een U-vorm moeten aannemen. De vlaktaks laat zien dat lage inkomens met een hogere marginale belastingdruk geen daling kunnen verwachten in marginale sociale welvaart. Dit komt doordat de inkomensverdeling component in de inverse formule een teller effect ondergaat bij lage inkomens, doordat de waarde 'w' erg laag ligt. Zoals vaker benoemd in deze scriptie, zorgen lage waarden in de inverse formule voor een hoge marginale sociale welvaart. Daarnaast wordt het effect geduid van de marginale belastingdruk voor de marginale sociale welvaart voor hoge inkomens. Als deze gelijk is aan de middeninkomens, dan is de marginale sociale welvaart nagenoeg gelijk. Figuur 18 is echter geen pleidooi voor een vlaktaks, aangezien ik in deze scriptie ook al heb laten zien dat een vlaktaks niet optimaal is voor de herverdeling (Jongen, 2019, p.171, Jacobs, 2023, p.219).

Om een sterkere daling te creëren in de marginale sociale welvaart voor hoge inkomens, is een hogere marginale belastingdruk benodigd voor deze inkomensgroep. Echter, volgens Jongen (2019, p.172) zou een hoger toptarief voor hoge inkomens dan in het huidige systeem, namelijk ongeveer 50% aan inkomstenbelasting, niet leiden tot meer belastinginkomsten. Simpelweg de belasting verhogen voor hoge inkomens zou daarom ook geen effectieve oplossing zijn.

6. Conclusie & Discussie

In deze scriptie is de marginale belastingdruk voor Nederlanders geanalyseerd. Op basis van beschikbare data over de effectieve marginale belastingdruk, de inkomensverdeling en de arbeidsaanbodelasticiteit is de marginale sociale welvaart berekend. De marginale belastingdruk in Nederland volgt niet de U-curve die in de optimale marginale belastingtheorie wordt voorgesteld. Het Nederlandse belastingstelsel zorgt ervoor dat de laagste inkomens de laagste marginale belastingdruk hebben en middeninkomens de hoogste marginale belastingdruk. Daarnaast is de marginale belastingdruk voor hoge inkomens lager dan middeninkomens, waardoor het huidige systeem aangeeft dat de marginale sociale welvaartscurve een stijging ervaart voor de hoogste 80 procent inkomens. Dit zorgt er ook voor dat de marginale sociale welvaartsfuncties afwijken van de voorgestelde theorie (Bourguignon & Spadaro, 2012, p.88). Dit geldt bij ieder inkomenstype, met uitzondering van minstverdieners. Dit conflicteert met de theorie. Een vlaktaks zou dit verschijnsel enigszins verhelpen, maar dit systeem zorgt niet voor een betere herverdeling en verhoogt doelmatigheidsverliezen (Jongen, 2019, p.172). Om de marginale sociale welvaartsfuncties in lijn te krijgen met de theorie, zouden de middeninkomens een lagere marginale belastingdruk moeten ervaren dan de hoge inkomens.

Deze scriptie heeft benoemd en toegelicht waar de knelpunten met de theorie en het daadwerkelijke Nederlandse belastingstelsel zitten met betrekking tot de marginale belastingdruk en de marginale sociale welvaartcurve. Dit biedt relevante inzichten voor toekomstig beleid op het vlak van de marginale belastingdruk. Om te voldoen aan de optimale marginale belastingdruk en marginale sociale welvaartsfunctie, moet het Nederlandse belastingstelsel ervoor zorgen dat hoge inkomens een hogere marginale belastingdruk ervaren dan middeninkomens. Vervolgonderzoek zal een effectieve oplossing moeten onderzoeken, bijvoorbeeld toeslagen met een negatieve marginale belastingdruk voor middeninkomens of een hoger inkomstenbelastingpercentage voor hoge inkomens.

De theorie over dit onderwerp was toereikend om de verschijnselen in het Nederlandse belastingstelsel te verklaren. Zo heeft de theorie over de marginale belastingdruk en over de marginale sociale welvaart ervoor gezorgd dat knelpunten en afwijkingen van de optimaliserende theorie in het huidige stelsel aangewezen konden worden.

Ten slotte, in deze scriptie heb ik gekeken naar verschillende inkomenstypes. Echter, het effect van toeslag en heffingskorting op de marginale belastingdruk per inkomenstype

ontbrak in de dataset. De marginale belastingdruk verschilt per inkomenstype en ook per individuele situatie. In deze scriptie heb ik wegens het ontbreken van de opbouw van de marginale belastingdruk niet alle oorzaken van de stijgende of dalende marginale belastingdruk kunnen analyseren. Dit zou relevante inzichten kunnen opleveren, aangezien hiermee de toeslagen die de meeste marginale belastingdruk opleveren per inkomenstype verder geanalyseerd kunnen worden en eventueel bijbehorende oplossingen opgesteld worden. Daarnaast was de elasticiteit in deze scriptie voor meestverdieners en alleenverdieners gelijkgesteld aan de elasticiteit van mannen in de CPB-publicatie (2020). Om een scherper beeld te krijgen van de elasticiteit van meestverdieners en alleenverdieners en daarmee de uitkomsten met betrekking tot de marginale sociale welvaart zo accuraat in te schatten, zou een onderzoek naar de specifieke elasticiteit van deze twee inkomensgroepen waardevol zijn.

Bronnenlijst

Belastingdienst (z.d.-a) Inkomensafhankelijke Combinatiekorting (IACK). Geraadpleegd op 4 mei, van

https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privé/inkomstebelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/inkomensafhankelijke_combikorting/inkomensafhankelijke-combinatiekorting

Belastingdienst (z.d.-b) Overzicht tarieven en schijven. Geraadpleegd op 4 mei, van

https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privé/inkomstebelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/boxen_en_tarieven/overzicht_tarieven_en_schijven/u-hebt-in-2024-nog-niet-aow-leeftijd

Bourguignon, F. & A. Spadaro (2000) Social Preferences Revealed through Effective Marginal Taxes. Geraadpleegd op 4 mei, van *Social-Preferences-Revealed-through-Effective-Marginal-Tax-Rates.pdf (researchgate.net)

Bourguignon, F. & A. Spadaro (2012) Tax-benefit revealed social preferences. *Journal of Economic Inequality*, 10(1), 75–108

Centraal Planbureau (2015) Marginale druk en participatie belasting huishoudtype 2015. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van

<https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-achtergronddocument-26apr2015-marginale-druk-en-participatie-belasting-huishoudtype-2015.pdf>

Centraal Planbureau (2020) Kansrijk Belastingbeleid. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van CPB-Kansrijk-belastingbeleid-2020.pdf

Centraal Planbureau (z.d.) CPB Document No 161. MIMOSI. Geraadpleegd op 1 mei, van <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/mimosi-microsimulatiemodel-voor-belastingen-sociale-zekerheid-loonkosten-en-koopkracht.pdf>

De Boer, H.W., Jongen, E. & Koot, P. (2023) Too Much of a Good Thing? Using Tax Incentives to Stimulate Dual-Earners Couples. IZA Discussion Paper, No.16702. Institute of Labor Economics (IZA), Bonn.

Diamond, P.A. (1998) Optimal income taxation: an example with a U-shaped pattern of optimal marginal tax rates. *The American Economic Review*, 88(1), 83–95.

- Gielen, M., Beens, H. (2023) belastingdruk bij méér werken minder hoog dan vaak gedacht. *Lasten op Arbeid*, ESB. Geraadpleegd op 23 maart 2024, via 204-207_Gielen.pdf (esb.nu)
- Jacobs, B. (2023) Vereenvoudiging verslechtert afruil gelijkheid-doelmatigheid. ESB. Geraadpleegd op 16 mei, van 219-219_COLUMN-4821-6.pdf (esb.nu)
- Jongen, E., 2019, Een verkenning van een optimale inkomstenbelasting in Nederland, in: Cnossen, S. en B. Jacobs, Ontwerp voor een beter belastingstelsel, ESB. <https://esb.nu/boek-ontwerp-voor-een-beter-belastingstelsel>
- Jongen, E., Koot, P. & Vlekke, M. (2016) Leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker. ESB. Geraadpleegd op 15 mei, van XaWqe7B8u619ndDBo1G0TSZOW_s.pdf (esb.nu)
- Ministerie van Financiën (2024) Eindrapport Toekomst Toeslagenstelsel. Geraadpleegd op 17 mei 2024, van file (overheid.nl)
- Mirrlees, J.A. (1971) An exploration in the theory of optimum income taxation. *The Review of Economic Studies*, 38(2), 175–208.
- Rijksoverheid (z.d.) Soorten inkomstenbelasting. Geraadpleegd op 15 mei, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inkomstenbelasting/soorten-inkomstenbelasting#:~:text=In%202024%20is%20het%20gecombineerd,is%20hetzelfde%20als%20in%202023.>
- Saez, E. (2001) Using elasticities to derive optimal income tax rates. *The Review of Economic Studies*, 68(1), 205–229.
- Saez, E. (2002) Optimal income transfer programs: intensive versus extensive labor supply responses. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(3), 1039– 1073.
- Stark, O. (2020) An Economics-Based Rationale for the Rawlsian Social Welfare Program. IZA Discussion Papers, No. 13662. Institute of Labor Economics (IZA), Bonn.
- Van Dijk, J.J. & Van de Ven, Y. (2023) Het einde van de toeslagen. Een robuust belastingstelsel voor inkomen uit werk. Instituut voor Publieke Economie. Geraadpleegd op 10 mei, van Instituut voor Publieke Economie (squarespace.com)
- Van Wanroij, A. (21 november 2023). Werken moet weer lonen vinden veel politieke partijen, maar hoe dan wordt lang niet altijd duidelijk. Eenvandaag. Geraadpleegd op 19 maart 2024, van: <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/werken-moet-meer-lonen-vinden-veel-politieke-partijen-maar-hoe-dan-precies-wordt-lang-niet-altijd-duidelijk/>